

مقایسه کنش‌های گفتار در پیامک‌های فارسی زنان و مردان جوان بر اساس طبقه‌بندی سرل

سید محمد حسینی معصوم^۱

دانشگاه پیام نور

فاطمه خاوری^۲

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور

چکیده

پیامک، به‌عنوان یکی از جدیدترین و در عین حال پرکاربردترین ابزارهای ارتباطی امروز، به‌سرعت در حال نفوذ در فرهنگ رسانه‌ای جوامع مختلف است و تحلیل متن پیامک‌ها، از دیدگاه‌های زبانی و کاربردشناختی، می‌تواند برخی زوایای پنهان هویت فرهنگی گروه‌های مختلف را برای پژوهشگران آشکار سازد. مقاله حاضر به تحلیل کنش‌های گفتار، بر اساس دسته‌بندی سرل، در ۴۰۰ پیامک فارسی در دو گروه مساوی از دانشجویان زن و مرد بین سنین ۱۷ تا ۲۷ سال می‌پردازد. نتایج نشان داد که هرچند ترتیب فراوانی انواع کنش‌های گفتار در هر دو گروه تقریباً مشابه است، میزان کاربرد کنش‌های گفتاری عاطفی، اظهاری و تعهدی در زنان بیشتر از مردان بوده است. در مقابل، مردان نیز از کنش ترغیبی بیشتر از زنان استفاده کرده‌اند. اهمیت یافته‌ها از این لحاظ است که کاربرد بالاتر کنش‌های عاطفی و تعهدی در زنان می‌تواند حاکی از نگرش ارزش‌مدار و اخلاق‌محور ایشان در تعاملات رسمی اجتماعی، از طریق ابزارهای رسانه‌ای، نظیر پیامک، باشد. همچنین بسامد بالای کنش ترغیبی در پیامک‌های مردان می‌تواند نشانگر نوعی عمل‌گرایی و تبادل خواسته‌ها و توصیه‌ها و اوامر و نواهی مبتنی بر

1. hosseinimasum@yahoo.com

2. purtogras@yahoo.com

نیازهای کاری روزمره قلمداد شود. به دلیل ویژگی‌های بافتی داده‌های تحقیق، کنش اعلامی در پیامک‌ها مشاهده نشد.

کلیدواژه‌ها: کنش گفتاری، سرل، پیامک، زنان، مردان، دانشجویان.

۱- مقدمه

پیامک، یا پیام کوتاه متنی، شیوه جدید ارتباطی محسوب می‌شود که در سالیان اخیر ایران و بسیاری از جوامع پیشرفته امروزی را زیر تأثیر خود قرار داده است. این پدیده، که از قابلیت‌های جانبی تلفن‌های همراه است، به سرعت مورد توجه قرار گرفت و با گسترش آن شاهد بروز شیوه نوین ارتباطی متأثر از موج الکترونیک هستیم. پژوهش بر روی این پدیده برای درک بهتر ابعاد جامعه‌شناختی و فرهنگی این وسیله ارتباطی حائز اهمیت است.

پیام کوتاه (SMS)، در واقع پروتکلی است که به فرد اجازه می‌دهد تا پیام‌های کوتاهی از طریق گوشی همراه خود ارسال کند. این سامانه معمولاً ۱۶۰ حرف برای زبان‌های مشتق از لاتین و ۷۰ حرف برای زبان‌های غیرلاتین مثل فارسی، عربی و چینی اختصاص می‌دهد. پیام کوتاه برای اولین بار در سال ۱۹۹۰ در اروپا مورد استفاده قرار گرفت و پس از ۱۲ سال تأخیر در سال ۱۳۸۱ در ایران راه‌اندازی شد که به دلیل ارزان بودن، سرعت ارسال و حذف مکالمات غیرضروری، به سرعت رو به گسترش گذاشت (باستانی، ۱۳۹۳: ۴). با توجه به گسترش عمومی پیامک، امروزه این ابزار یکی از راه‌های سریع و آسان ارتباط جمعی است که باعث به وجود آمدن گونه جدیدی از روابط در سطح افراد جامعه (کوچک و بزرگ) شده است.

با توجه به ویژگی‌های زبانی خاص پیامک‌ها، نظیر اختصار، هدفمندی و تأثیرگذاری، و نقش‌های اطلاع‌رسانی، عاطفی و اقناعی آنها، متن پیام‌های ردوبدل شده بین افراد طبقات مختلف اجتماع می‌تواند برای پژوهشگران زبان‌شناس، همچون جامعه‌شناسان زبان، روان‌شناسان زبان، معناشناسان و متخصصان کاربردشناسی و تحلیل کلام جالب توجه باشد. پژوهش حاضر از دیدگاه هدفمندی زبانی پیامک‌ها به بررسی کنش‌های گفتاری پیامک‌ها با توجه به یکی از مؤلفه‌های زبان‌شناسی اجتماعی، یعنی جنسیت، می‌پردازد. هدف این مقاله تحلیل متن پیامک‌های ارسالی و استخراج کنش‌های گفتار آنها در دو گروه زنان و مردان بر اساس طبقه‌بندی پنج‌گانه سرل^۱ (۱۹۷۵) است.

1. J. R. Searl

بحث بر سر کارکرد زبان، پیشینه‌ای طولانی دارد و از دوران باستان مورد توجه صاحب‌نظران زبان و فلسفه بوده است. جان لانگ‌شاو آستین^۱، فیلسوف زبان در آکسفورد، نظریه کنش‌گفتاری را در مقابل نگرش پوزیتیویستی یا اثبات‌گرا به معنا مطرح کرد. اثبات‌گرایان مدعی بودند، اگر نتوان جمله‌ای را در اساس، به لحاظ صدق و کذب مورد ارزیابی قرار داد، آن جمله بی‌معناست (رک. لوینسون^۲، ۱۹۸۳: ۲۲۷). آستین دریافت که بسیاری از جمله‌ها در زبان عادی ماهیت خبری ندارند و حتی بسیاری از جمله‌های خبری نیز قابل ارزیابی صدق و کذب نیستند. هدف از بیان این‌چنین جمله‌ها بیان یک مطلب نیست بلکه انجام فعالانه یک عمل است.

فیلسوفان تحلیلی اثبات‌گرا چنین می‌پنداشتند که گزاره‌های زبانی، یا توصیفی هستند یا ارزشی. گزاره‌های ارزشی به توصیف عواطف می‌پردازند. این گزاره‌ها بی‌معنا به‌شمار می‌آیند، زیرا تجربه‌پذیر نیستند، اما گزاره‌های توصیفی نقش اصلی زبان را، که نمایانند واقعیت است، برعهده دارند.

آستین (۱۹۶۲: ۱۴۷) اصول یادشده را انکار کرد. وی معتقد بود که در پاره‌گفتارهایی همچون:

۱. قول می‌دهم که سر قرار حاضر شوم.

۲. شما اخراجید.

گوینده صرفاً به تبادل اطلاعات و توصیف نمی‌پردازد، بلکه حکایت از نوعی عمل یا کنش دارد، که آستین آنها را کنش گفتار نامید. وی در میان اظهارات زبانی طبقه‌ای را کشف کرد که صورت‌های خبری داشتند، با این حال قابل صدق و کذب نبودند زیرا هدف در این صورت‌های زبانی انجام فعلی بوده است، مانند نمونه ۳:

۳. قول می‌دهم که شما را ببینم.

مقصود این جمله توصیف وعده نیست بلکه با همین جمله، فعل وعده را تحقق می‌بخشد (سرل، ۱۳۸۵: ۲۸ و ۲۹).

1. J. L. Austin
2. S. C. Levinson

وی پاره‌گفتارهای انشایی^۱ و اخباری^۲ را جایگزین گزاره‌های توصیفی و ارزشی کرد. به اعتقاد آستین (۱۹۶۲) پاره‌گفتارهای اخباری صدق و کذب‌پذیرند^۳، اما پاره‌گفتارهای انشایی متناسب^۴ یا نامتناسب‌اند^۵. اندکی بعد، آستین (۱۹۷۱) این تمایز را کنار گذاشت و نظریه‌ای عمومی در مورد کنش‌های گفتار ارائه کرد. چنانکه لوینسون (۱۹۸۳: ۲۳۱) می‌گوید: «آستین علاوه بر اینکه تعریفش از جمله‌های انشایی را اصلاح کرد، دریافت که انواع جمله‌های انشایی را می‌توان زیرشاخه‌هایی از کنش‌های گفتار در نظر گرفت». نهایتاً آستین (۱۹۷۱) تمایزی سه‌گانه میان کنش‌هایی برقرار کرد که فرد هنگام گفتن یک جمله انجام می‌دهد. وی برای افعال زبانی سه سطح «فعل تلفظی»، «فعل مضمون در سخن» و «فعل ناشی از سخن» قائل می‌شود. در سطح اول، گوینده واژه‌هایی را به کار می‌برد که معنای خاصی دارند. در سطح دوم، گوینده برای بار معنایی خاصی آن واژه‌ها را به کار می‌برد، و در سطح سوم، این پاره‌گفتار در مخاطب تأثیراتی به وجود می‌آورد. او این سه کنش را به ترتیب کنش بیانی^۶، کنش منظوری^۷ و کنش تأثیری^۸ نامید (همچنین رک. عسکری متین و رحیمی، ۱۳۹۲: ۱۵۷).

اما چنانکه حسینی معصوم و رادمرد (۱۳۹۴: ۱۳۹) اشاره می‌کنند، تأثیر گفتار گوینده بر جهان خارج همیشه از یک نوع نیست. گاه این تأثیر صرفاً نوعی تبادل روان‌شناختی و عاطفی همچون تشکر و تشویق بین دو طرف است. گاه صرفاً بیان یک حقیقت و خبر است. ولی در برخی موارد تولید گفتار باعث ایجاد تغییری ملموس در جهان خارج می‌شود. هنگامی که روحانی یا عاقد می‌گوید: *من شما را زن و شوهر/اعلام می‌کنم*. یا وقتی قاضی می‌گوید *من تو را به اعدام محکوم می‌کنم*، وضعیت شنونده، قبل و بعد از تولید این جمله‌ها، متفاوت خواهد بود. دو نفر که غریبه محسوب می‌شدند اکنون همسر هم هستند، و فردی که متهم بود، اکنون محکوم به حکمی است، که اگر حکم دیگری آن را نقض نکند، به زندگی او خاتمه می‌دهد. بنابراین به نظر می‌رسید نیاز بود تقسیم‌بندی دقیق‌تری از کنش‌های گفتار ارائه شود.

به دنبال آستین، فیلسوفان دیگری به بررسی ماهیت کنش‌های گفتاری و طبقه‌بندی آنها پرداختند. برجسته‌تر از همه جان راجرز سرل بود که زیر تأثیر استادش آستین به شرح و بسط این نظریه پرداخت. اساس این نظریه بر این نکته استوار است که بیان یک جمله، برابر است با

1. performative
2. constative
3. truth-evaluable
4. happy/felicitous

5. unhappy/infelicitous
6. locutionary act
7. illocutionary act
8. perlocutionary act

انجام یک عمل یا بخشی از فرایند انجام یک عمل در بستر نهادها و هنجارهای اجتماعی (هوانگ^۱، ۲۰۰۶: ۷۰۵). سرل (۱۹۷۵) پاره گفتارها را به پنج طبقه تقسیم نمود که عبارتند از: اظهاری^۲، ترغیبی^۳، تعهدی^۴، عاطفی^۵ و اعلامی^۶. کنش اظهاری یکی از پرکاربردترین کنش‌ها در گفتار روزمره است. جمله‌هایی شامل اخبار، اظهارات، ادعاها، نتیجه‌گیری‌ها، بیانات و مانند آن، کنش اظهاری دارند.

نمونه‌هایی از کنش اظهاری در پیامک‌های مردان و زنان

۴. مسنجرم چند روزه باز نمی‌شه، مشکل داره.
 ۵. سیستم ویروسی شده، فیلترم کار نمی‌کنه.
 ۶. من فقط آخر هفته‌ها بی‌کارم.
 ۷. جمعه تقریباً ساعت ۳ تا ۴:۳۰ [اداره] هستم.
- پرسش‌ها و درخواست‌ها، امرها و نهی‌ها، نمونه بارزی از کنش ترغیبی‌اند. بیشتر جمله‌های امری نیز افعال کنشی دارند. اما برخی از افعال خاص نیز، در سایر جمله‌ها، نشان‌گر کنش ترغیبی‌اند مانند: سؤال کردن، خواستن، بایستن و مانند آن.

نمونه‌هایی از کنش ترغیبی در پیامک‌های مردان و زنان

۸. الان آنلاینی که باهم چت کنیم.
 ۹. لطفاً دانشجویایی از دانشگاه‌های مختلف به من معرفی کنید. فقط چند ساعت قبل حتماً خبرم کن. اسکن صفحه اول پاس را ایمیل کن.
 ۱۰. نشریه رو حتماً برای این ایمیل‌ها هم بفرستید.
 ۱۱. امشب لابه‌لای دعاهات یه کوچولو به فکر منم باش.
- در کنش تعهدی، گوینده، با توجه به گزاره طرح‌شده، متعهد می‌شود در آینده کاری انجام دهد. برخی از افعال کنش تعهدی عبارتند از: قول دادن، قسم خوردن، تعهد کردن.

1. Y. Huang
2. representative/assertive act
3. directive act
4. commissive act
5. expressive act
6. declarative act

نمونه‌هایی از کنش تعهدی در پیامک‌های مردان و زنان

۱۲. انشا... به وقت دیگه.

۱۳. آره ساعت ۶ جلسه مدیران میام.

۱۴. آره که میام.

در کنش عاطفی گوینده سعی دارد تا احساسات خود اعم از تأسف، خرسندی، ناامیدی و مانند آن را در گزاره مطرح‌شده به اشتراک بگذارد. برخی از افعال کنش عاطفی عبارتند از: تشکر کردن، بیان آرزو، معذرت‌خواستن، سلام کردن، تبریک گفتن.

نمونه‌هایی از کنش عاطفی در پیامک‌های مردان و زنان

۱۵. بیاین خوشحال می‌شیم.

۱۶. دستت درد نکنه.

۱۷. سلام دادش بدموقع اس می‌دم.

۱۵. طاعات و عبادات شمام قبول.

در کنش اعلامی، گوینده شرایط تازه‌ای برای مخاطب خود فراهم می‌آورد. در این کنش گوینده باید واجد شرایط برای تغییرات باشد. برخی از افعال کنش اعلامی عبارتند از: اعلام کردن، منصوب کردن، محکوم کردن. با توجه به ماهیت خاص این نوع کنش، طبیعتاً نمونه‌ای برای آن در پیامک‌ها یافت نشد.

نظریه آستین مورد نقدهای فراوانی قرار گرفته است و موافقان و مخالفان زیادی دارد. گرایس^۱ (۱۹۹۶: ۸۹) ضمن بحث در مورد معنا، بین معنای طبیعی و معنای غیرطبیعی تمایز قائل می‌شود. از دیدگاه او هنگامی که بین یک پاره‌گفتار و آنچه مقصود از بیان آن است، ارتباط طبیعی برقرار باشد، معنای طبیعی حاصل می‌شود و هنگامی که چنین ارتباط طبیعی وجود نداشته باشد، معنا غیرطبیعی است. اگر بگوییم «چراغ روشن است» به این معنا که «برق در آن جریان دارد»، معنای طبیعی آن مورد نظر است، اما اگر همین جمله به معنای آن باشد که «او در حال مطالعه است»، معنا غیرطبیعی خواهد بود. معنای غیرطبیعی حاصل قصد^۲ گوینده از

1. H. P. Grice

2. intention

ایجاد استنباط و باوری در مخاطب است (رک. مارتین^۱، ۱۹۸۷: ۸۵). با توجه به مفهوم معنای غیرطبیعی گرایس و اضافه‌شدنِ عنصر قصد به این فرایند، استراوسن^۲ (۱۹۶۹: ۳۸۷-۳۸۶) نظریه کنش‌گفتاری آستین را مورد نقد قرار می‌دهد. از دیدگاه استراوسن، کنش‌گفتار لزوماً به قواعد عرفی^۳، که بین پاره‌گفتار و مقصود گوینده ارتباط برقرار می‌کنند متکی نیست. به عبارت دیگر یک فرد می‌تواند کنش [گفتار] را انجام دهد بدون اینکه از قواعد عرفی موجود استفاده کند. مخالفت استراوسن و گرایس در این است که این «قصد» است که عهده‌دار کنش می‌شود. به عبارت دیگر استراوسن تمایز بین کنش منظوری و تأثیری را که مبتنی بر وجود قواعد عرفی است رد می‌کند و همه کنش‌ها را حاصل عملکرد قصد گوینده می‌داند نه خود پاره‌گفتار. همچنین ماساکی^۴ (۲۰۰۴: ۳۶-۳۳)، انتقاد مهم‌تری به این نظریه وارد کرده و بیان می‌کند که چه آستین و چه گرایس و استراوسن، دیدگاهی گوینده-محور به پدیده ارتباط داشته‌اند و از نقش مخاطب در تولید معنا غافل شده‌اند.

در زمینه کنش‌های گفتاری در متون و بافت‌های مختلف، پژوهش‌های زیادی در ایران و سایر کشورها انجام شده است و هرکدام از منظری به این پدیده نگریسته‌اند. برای نمونه، پهلوان‌نژاد و اصطهباناتی (۱۳۸۷) به تحلیل سخنرانی‌های رؤسای جمهور ایران و آمریکا در شهریور ۱۳۸۵ بر اساس طبقه‌بندی کنش گفتار سرل پرداختند. فضائل و نگارش (۱۳۹۰) نیز خطبه ۵۱ نهج‌البلاغه را بر اساس طبقه‌بندی کنش گفتار سرل تحلیل کرده‌اند. همچنین پهلوان‌نژاد و رجب‌زاده (۱۳۸۹) به تحلیل زیارت‌نامه امام رضا (ع) بر اساس این نظریه پرداخته‌اند. زرقانی و اخلاقی (۱۳۹۱) نیز ژانر شطح را بر اساس این نظریه مورد بررسی قرار داده‌اند. حسینی معصوم و رادمرد (۱۳۹۴) نیز کنش‌های گفتار در آیات سوره‌های مکی و مدنی قرآن کریم را بررسی و مقایسه کرده‌اند. همچنین در مورد پیامک و تحلیل آن از دیدگاه‌های مختلف زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم ارتباطات، بررسی‌هایی در ایران انجام شده‌است، از جمله شریفی (۱۳۸۹) زندی و ربانی (۱۳۸۸)، محمودی بختیاری و آدی‌بیک (۱۳۸۹). پژوهش‌های زیادی نیز از منظر فرهنگی، ادبی و اجتماعی به بررسی پیامک‌ها در زبان فارسی پرداخته‌اند. اما تا آنجا که بررسی نگارندگان مقاله حاضر نشان داد در زمینه مقایسه پیامک‌های

1. R. M. Martin
2. P. F. Strawson
3. convention
4. Y. Masaki

ارسالی و دریافتی مردان و زنان و یا کنش‌های گفتار به‌کاررفته در پیامک‌ها، تحقیقی انجام نشده است. از این‌رو در پژوهش حاضر برای نخستین‌بار کنش‌های گفتار در پیامک‌های فارسی مورد بررسی قرار گرفت و پیامک‌های زنان و مردان از این منظر مقایسه شد.

۲- روش تحقیق

توضیح این نکته لازم می‌نماید که همان‌گونه که سرل (۱۹۷۵) می‌گوید که بافت بیشترین نقش را در تعیین کنش‌های گفتار دارد، ما نیز سراغ بافت جملات رفتیم. گاهی یک پاره‌گفتار حاوی چند کنش گفتار بود که ما کنش غالب را برگزیدیم. به طور مثال پاره‌گفتار *اتماس دعا* کنشی عاطفی است. از سویی فعل درخواست‌کردن از کنش ترغیبی نیز در آن مشهود است، که ما کنش غالب یعنی کنش عاطفی را برگزیدیم. همچنین در هر پیامک اغلب چندین جمله وجود داشت، بنابراین مجموع تعداد کنش‌های گفتار چندین برابر تعداد پیامک‌هاست.

ابتدا ۴۰۰ پیامک فارسی در دو گروه مردان (۲۰۰ پیامک) و زنان (۲۰۰ پیامک) به طور تصادفی و مساوی انتخاب گردید. این جامعه آماری در دو گروه جنسیتی، بین سنین ۱۷ تا ۲۷ سال و در مقاطع دیپلم، کارشناسی و کارشناسی ارشد، مشغول به تحصیل بودند. در این جامعه محصلان و دانشجویان، که به زودی به اجتماع می‌پیوندند، کنش‌های گفتار را بر اساس طبقه‌بندی سرل مورد بررسی قرار دادیم. در این نمونه آماری از پیامک‌ها، مردان و زنان به بیان تعهدات، آرزوها، ابراز دوستی، سپاسگزاری، اعلام رویدادها، پرسش‌ها و درخواست‌های خودشان پرداخته‌اند.

۳- تحلیل داده‌ها

در این بخش، نتایج بررسی مجموعه پیامک‌ها، به تفکیک انواع کنش‌های گفتاری موجود در آنها، در دو گروه مردان و زنان ارائه می‌گردد.

۳-۱- کنش عاطفی

در مجموع پیامک‌ها، زنان ۳۳۳ بار و مردان ۲۸۳ بار از کنش عاطفی استفاده کرده‌اند. این مسئله می‌تواند چندین علت داشته باشد. نخست اینکه سلام و احوال‌پرسی و تشکر تقریباً در آغاز و پایان تمام پیامک‌ها وجود دارد. دیگر آنکه اساساً پیامک، بین اشخاص حقیقی عمدتاً

رسانه‌ای غیررسمی است و افراد فقط با دوستان صمیمی یا بستگان خود از این طریق ارتباط برقرار می‌کنند. نزدیکی عاطفی بین مخاطبان باعث فراوانی بالای کنش عاطفی می‌شود. بالاتر بودن قابل توجه کنش عاطفی در زنان نسبت به مردان نیز با پیش‌فرض‌های متداول درباره روان‌شناسی زنان منطبق است.

در پیامک‌های زنان نمونه‌هایی از تبریک‌گفتن، آرزوی موفقیت، خواهش کردن، احوالپرسی و خداحافظی، تشکر کردن، عذرخواهی، آرزو، اظهار تأسف، تردیدداشتن، ابراز خرسندی، ابراز نگرانی، ابراز احترام و لطف و التماس مشاهده می‌شود.

مردان نیز همچون زنان به ابراز عواطفی چون: ابراز شرمندگی، ابراز خوشحالی، تشویق کردن، تبریک‌گفتن، التماس، خداحافظی، عذرخواهی، تسلیت و مانند آن پرداخته بودند.

۳-۲- کنش ترغیبی

در این نمونه آماری، کنش ترغیبی جایگاه دوم را داراست. مردان نسبت به زنان، بیشتر از این کنش استفاده کرده‌اند. مردان ۱۵۰ بار و زنان ۱۲۴ بار از این کنش در پیامک‌های ارسالی خود استفاده کرده‌اند. زنان از این کنش برای بیان خواسته‌ها و ترغیب مخاطب به برآوردن درخواست‌ها و امر کردن استفاده کرده‌اند. مردان نیز به طرح خواسته‌ها و بیان پیشنهادات، توصیه‌ها و دستورها و اوامر خود پرداخته‌اند.

۳-۳- کنش اظهاری

زنان ۱۲۰ بار و مردان ۸۴ بار از کنش اظهاری استفاده کرده‌اند. بنابراین مشاهده می‌شود فراوانی این کنش گفتار نیز در زنان بیش از مردان است. زنان از این کنش برای بیان رویدادها، معرفی خود، توضیح مسائل، تئوری‌دادن، رساندن اخبار و یادآوری مسائل استفاده کرده‌اند. در این جامعه آماری تصادفی، مردان به نسبت زنان کمتر به استفاده از این کنش پرداخته‌اند. ایشان برای اعلام رویدادها و رساندن اخبار امور و معرفی اشخاص به استفاده از این کنش دست زده‌اند.

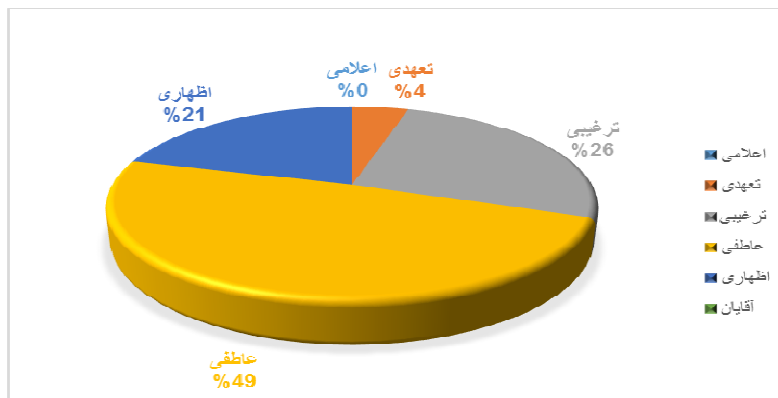
۳-۴- کنش تعهدی

کنش تعهدی نیز در زنان بیشتر مشاهده شده است. زنان ۴۱ بار و مردان ۲۶ بار از کنش تعهدی استفاده کرده‌اند. زنان با استفاده از این کنش به دادن قول‌ها و تعهدات پرداخته‌اند و مردان نیز به همین شیوه از این کنش سود جستند.

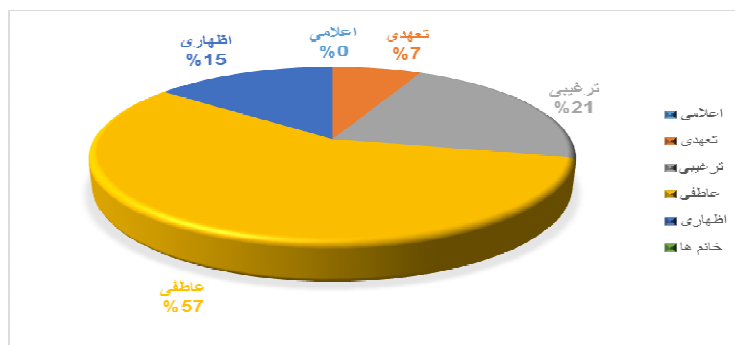
۳-۵- کنش اعلامی

با توجه با بافت خاص کنش اعلامی، که بیشتر در متون حقوقی و مذهبی و از سوی افراد با قدرت برتر به کار می‌رود، طبیعی است که در جامعه آماری مورد بررسی، کنش اعلامی مشاهده نشد.

تحلیل داده‌ها در بخش قبل نشان داد که ترتیب فراوانی کنش‌های گفتار در پیامک‌های مردان و زنان یکسان است و در هر دو، به ترتیب نزولی، عبارت است از کنش‌های عاطفی، ترغیبی، اظهاری، و تعهدی. نمودار ۱ و ۲ فراوانی انواع کنش‌های گفتار در پیامک‌های مردان و زنان در جامعه آماری مورد بررسی را نشان می‌دهد.

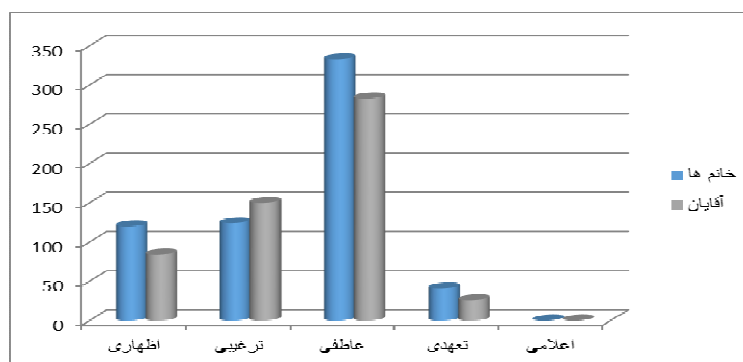

نمودار ۱- درصد انواع کنش‌های گفتار در پیامک‌های مردان

نمودار ۲- درصد انواع کنش‌های گفتار در پیامک‌های زنان

با وجود این، در تعداد مشابه پیامک (۲۰۰ پیامک برای هر گروه)، حجم کنش‌های گفتاری، بجز کنش ترغیبی، در هر مورد برای زنان بیشتر از مردان است. به عبارت دیگر، در مجموع، تعداد کنش‌های گفتاری در پیامک‌های زنان بیشتر از پیامک‌های مردان است. با توجه به اینکه، در مجموع، تعداد کلمات کل پیامک‌ها در مردان و زنان تفاوت چندانی نداشت، می‌توان گفت چگالی کنش گفتار در متون مربوط به زنان بیش از مردان بوده است. نمودار شماره ۳ تعداد انواع کنش‌های گفتار در مردان و زنان را نشان می‌دهد.

نمودار ۳- فراوانی انواع کنش‌های گفتار در پیامک‌های مردان و زنان

۴- نتیجه‌گیری

نتایج این بررسی نشان می‌دهد که پیامک به‌عنوان ابزار ارتباطی نوین به‌سرعت در حال کسب جایگاهی برجسته در تعاملات روزمره است و برای انواع هدف‌ها و تأثیرگذاری‌ها بر گیرنده پیام

به‌کار می‌رود. از آنجا که این ارتباط در بستر زبان شکل می‌گیرد، ویژگی‌های زبانی خاص خود را یافته و عواملی همچون اختصار، سرعت نگارش، نوع مخاطب، ابهام یا تصریح، رسمیت یا صمیمیت، طنز یا جدیت، بر نوع گفتمان حاکم بر متن پیامک‌ها تأثیر گذاشته است. هدف این پژوهش این بود که ضمن بررسی این گفتمان در زبان فارسی، فراوانی کاربرد انواع کنش‌های گفتار در زنان و مردان جوان ایرانی را مقایسه کند. از آنجا که گیرندگان پیام‌ها در هر دو گروه شامل طیف متنوعی از افراد با درجات مختلف رسمیت و صمیمیت بود و افراد خانواده، دوستان، همکلاسی‌ها و همکاران از هر دو جنس را در بر می‌گرفت، می‌توان آن را نمونه‌ای از مجموعه انواع پیامک‌های ردوبدل شده میان جوانان دانست.

نتیجه به‌دست‌آمده از بررسی کنش‌های گفتاری پیامک‌ها، بر اساس دسته‌بندی سرل، نشان داد که افراد این کنش‌ها را برای بیان عواطف، درخواست‌ها، اعلان‌ها و تعهدات خود به‌کار بسته‌اند. در این جامعه آماری، رتبه‌بندی انواع کنش‌های گفتاری در پیامک‌های مردان و زنان یکسان و به‌ترتیب عبارت بود از عاطفی، ترغیبی، اظهاری و تعهدی. این تشابه در رتبه‌بندی می‌تواند حاکی از اهداف یکسان جامعه جوان فارسی‌زبان در تعاملات زبانی در بستر ابزارهای نوین ارتباطی و کم‌رنگ‌شدن تفاوت‌های نقش جنسی کلیشه‌ای (حداقل از این منظر) باشد. در جامعه‌ای که زنان دوشادوش مردان به کار و فعالیت و تحصیل می‌پردازند، بدیهی است که عملکرد آنان در عرصه‌های مختلف، از جمله در زمینه ارتباطی نیز به هم نزدیک می‌شود.

با این وجود هنوز می‌توان رگه‌هایی از تفاوت‌های ذاتی زنان و مردان را حتی در همین زمینه نیز مشاهده کرد. با وجود رتبه‌بندی یکسان کنش‌های گفتار در پیامک‌های دو گروه، در تعداد پیامک یکسان، زنان کنش‌های گفتار بیشتری در متن پیامک‌های خود اعمال کرده‌اند و در سه مورد کنش عاطفی، اظهاری و تعهدی، تعداد کنش‌ها در پیامک‌های زنان بیشتر است. مردان فقط در کنش ترغیبی از زنان پیش افتاده‌اند. همان‌گونه که گفته شد، کاربرد نسبتاً قابل توجه کنش گفتار عاطفی در زنان تا حد زیادی منطبق بر کلیشه‌های شناخته‌شده، موسوم به نقش جنسی، است که از زنان انتظار دارد بیشتر اهل عاطفه و شفقت باشند. در مقابل، کاربرد کنش ترغیبی در مردان، به میزان بالاتر از زنان، نیز از همین جنبه قابل توجه است و به لحاظ جامعه‌شناختی با ویژگی‌های مردان، به‌ویژه در جوامع شرقی سازگار است.

منابع

- باستانی، قادر (۱۳۹۳). «نقش بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در گسترش نظارت همگانی: مطالعه موردی استفاده از موبایل در شرکت بهره‌برداری راه آهن شهری تهران و حومه (مترو)، برای ارتباط دوسویه با مسافران مترو». *مجموعه مقالات سازمان بازرسی شهرداری تهران*. برگرفته به تاریخ مهرماه ۱۳۹۳ از: <http://1888.tehran.ir/Default.aspx?tabid=196&language=fa-IR#77810--2>
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا و لیدا اصطهباناتی (۱۳۸۷). «بررسی کنش‌های گفتار در سخنرانی‌های رؤسای جمهور ایران و آمریکا، شهریور ۱۳۸۵ سازمان ملل». *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*. دوره ۱۱، ش ۵۱، ۲۲-۱.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا و مهدی رجب زاده (۱۳۸۹). «تحلیل متن‌شناسی زیارت‌نامه حضرت امام رضا (ع) بر پایه نظریه کنش گفتار». *مطالعات اسلامی - فلسفه و کلام*. مشهد. سال چهل و دوم، شماره پیاپی ۸۵/۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۹، ۵۴-۳۷.
- حسینی معصوم، سید محمد و عبدالله رادمرد (۱۳۹۴). «تأثیر بافت زمانی- مکانی بر تحلیل کنش گفتار، مقایسه فراوانی انواع کنش‌های گفتار در سوره‌های مکی و مدنی قرآن کریم». *جستارهای زبانی*. دوره ۶، ش ۳ (پیاپی ۲۴). ۱۶۲-۱۳۵.
- زرقانی، سید مهدی و الهام اخلاقی (۱۳۹۱). «تحلیل ژانر سطح بر اساس نظریه کنش گفتار». *مجله ادبیات عرفانی، بهار و تابستان ۱۳۹۱*، س ۳، ش ۶، ۸۰-۶۱.
- زندى، بهمن و فاطمه ربانی (۱۳۸۸). «میزان همخوانی زبان پیام کوتاه با زبان فارسی معیار». *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*. دوره دوم شماره یک بهار ۱۳۸۸، ۷۵-۴۷.
- سرل، جان آر (۱۳۸۵). *افعال گفتاری*. مترجم: محمدعلی عبداللهی. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- شریفی، لیلا (۱۳۸۹). «پیامک: اسپرانتویی نوین: بررسی ساختاری- محتوایی». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. شماره ۱۶، بهار ۱۳۸۹، ۱۷۶-۱۵۵.
- صفوی، کوروش (۱۳۷۹). *درآمدی بر معنی‌شناسی*. ج ۱. تهران: انتشارات سوره مهر.
- عسکری متین، سجاد و علی رحیمی (۱۳۹۲). «تحلیل گفتمان حقوقی: واکاوی نقش کارگفت در بافت حقوقی». *جستارهای زبانی*. دوره ۴، ش ۴ (پیاپی ۱۶)، ۱۷۲-۱۵۱.

فضائلی، سیده‌مریم و محمد (۱۳۹۰). «تحلیل خطبه پنجاه‌ویکم نهج‌البلاغه بر اساس طبقه‌بندی سرل از کنش‌های گفتاری». *مطالعات اسلامی: علوم قرآن و حدیث*. مشهد. سال چهل‌وسوم، شماره پیاپی ۸۶/۳. بهار و تابستان ۱۳۹۰، ۱۱۸-۸۱.

محمودی بختیاری، بهروز و آرزو آدی‌بیک (۱۳۸۹). «تلفن همراه به‌عنوان رسانه مکتوب: مطالعه‌ای گفتمانی از متون طنز پیام کوتاه فارسی». *فصلنامه پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش. ۱۵، بهار ۸۹.

- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Austin, J. L. (1971). "Performative-Constative". In John R. Searle (ed.). *The Philosophy of Language*, 13-22. Oxford: Oxford University Press.
- Grice, H. P. (1996). "Meaning". In A. P. Martinich (ed.). *The philosophy of language* (3rd ed.), 85-91. New York: Oxford University Press.
- Huang, Y. (2006). "Speech Acts". In Brown, K. & A. Barber & R. J. Stainton (eds.). *Concise Encyclopedia of Philosophy of Language and Linguistics*. Oxford: Elsevier Ltd.
- Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, R. M. (1987). *The Meaning of Language*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Masaki, Y. (2004). "Critique of J. L. Austin's Speech Act Theory: Decentralization of the Speaker-Centered Meaning in Communication". *Kyushu Communication Studies*. Japan, 2004: 2, 27-43.
- Searle, J. R. (1975). "A Taxonomy of illocutionary acts". *Language and Knowledge*, 344-369. Minneapolis: University of Minneapolis Press.
- Strawson, P. F. (1969). "Intention and Convention in Speech Acts". In K. T. Fann (ed.). *Symposium on J. L. Austin*, 380-400. New York: Humanities Press.